

גליון תתנח • ערש"ק פרשת ויגש

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

איך נולדה יוכבד בשנות הרעב?

מה דינו של המשתמט מבירור הניצוצות?

בגדר חיוב תלמוד תורה בדרך

בין מסודר למבוהל

קובץ זה יוצא לאור

לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד

זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ

ס. פאולו ברזיל

נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א

תנצב"ה

...

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אוריינתא, רודפי צדקה וחסד,

ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים

הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה

והרב החסיד ר' יוסף משה

וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,

ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב צבי הירש זלמנוב,

הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב,

הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

לקראת שבת

הוא עבור הזולת – הוא לגמרי עבור הזולת. מסודר, כאשר הוא עבור הזולת הוא שייך גם לעצמו, ה"להטפich" הוא מה"טופח על מנת להטפich".

יש להיות מסודרים בכל הענינים. מקשים קושיות בעניני קבלה, בספירות עליונות, ואילו את פירוש המילות שבתפלה אין יודעים! מתמוגגים ב"ברוך שאמר", אולם אינם יודעים את פירוש המילות של "אביי כו' סדר המערכה" והברייתא דרבי ישמעאל, "נשמת", "א-ל אדון".

מנין צמחה מציאות כזו? בעבר היו משננים מעת לעת את פירוש המילות של התפלה, 'הקשיבו' ל"דע לפני מי אתה עומד", והיו צריכים לדעת מה שאומרים בתפילה.

...יכולים להיות מסודר גם בקבלת-עול, אבל יותר טוב כשהוא בעצם כן.

^(תרגום מספר השיחות תרצ"ו עמ' 44-5)

כשמסודרים בלימוד מסודרים בעבודה

חסיד צריך להיות עם סדר... חסיד בלי סדר מאבד את כל הציור חסיד. בלי סדר הנה לבד זאת שתמיד יהי' מבולבל ולא יגיע לסדר נכון, הנה מה שכן עושה זה לא עשוי, זה מת בלי חיות.

חסיד צריך להסתכל היטב בזקני החסידים ולהתלמד, אבל מקודם צריך למדוד את עצמו היטב אם הוא כבר שייך לזה שגם הוא יעשה ככה.

כשרואים שאחד מתפלל בהתעוררות ומתעוררים אבל עדיין הוא לא שייך לזה, אסור לקרר אבל צריך לדעת שעדיין איננו שייך לזה. צריכים להכניס את זה בכיס עד שיהי' שייך לזה ואז ינצל את זה. צריכים להגיד פרק תהילים לבבי עם דמעות לבקש אצל השי"ת שיהי' שייך לזה, צריכים הרבה להתפלל בתחנונים שהשי"ת יעזור שיהי' שייך לתפלה ("עס זאל זיך דאוונען"), צריכים להתחנן ("אויסבעטען") אצל השי"ת לפתיחת הלב.

...חסיד מוכרח להיות מסודר הן בלימוד והן בעבודה, שבאמת הא בהא תליא, כשמסודרים בלימוד אז מסודרים בעבודה.

^(תרגום מליקוטי דיבורים חלקים א-ב ע' עא, א-ב)

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויגש, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס '**לקראת שבת'** (גליין תתנח), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שכתא טבא מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקדא אני דודש..... **ב**

איך נולדה יוכבר בשנות הרעב?

איך יתכן שלא התנהג לוי במדת חסידות? / בין "שנת הרעב" ל"שני רעבון" / האם ידע לוי שיהיו שבע שנים של רעב? / ביאור החילוק בין הנהגת יוסף להנהגת יצחק ולוי בשנות רעב

^(ע"פ לקטי שחות ח"ב עמ' 192 ואילך)

פנינים ... **עיונים** וביאורים קצרים **ה**

ממה הצטער יעקב אבינו? (ע"פ לקטי שחות ח"ל עמ' 229 ואילך)

התחוות ה"צי גדול" דוקא כמצרים (ע"פ לקטי שחות ח"ל עמ' 233 ואילך)

יינה של תורה..... **ו**

גלות מצרים – בירור הניצוצות!

מדוע הגלה השי"ת את בית יעקב מצרימה? / מהי עבודת "בירור הניצוצות"? / האם כדאי לוותר על ה"רכוש גדול" בכדי לצאת מן הגלות שעה אחת קודם?

^(ע"פ לקטי שחות ח"ג עמ' 823 ואילך)

פנינים ... **דרוש** ואגדה **ט**

מהי ההנח מן הגלות? (ע"פ לקטי שחות ח"ה עמ' 201 ואילך)

עגלה ערופה בעבודת ה' (ע"פ לקטי שחות ח"ל עמ' 222 ואילך)

חידושי סוגיות **י**

בגדר חיוב תלמוד תורה בדרך

יחקור ב' דרכים בזה אם הוא מדיני ת"ת בלבד או אף מדיני הליכה בדרך, וימציא מקור לפלוגתא זו בחילוק בין הש"ס למדרש גבי יוסף ואחיו / ידון בזה לפי גירסת התוס' במדרש

^(ע"פ לקטי שחות ח"ה עמ' 198 ואילך)

תורת חיים **יד**

יאוש ורפין ידיים? לא ולא!

דרכי החסידות..... **טו**

בין מסודר למבוהל

איך נולדה יוכבד בשנות הרעב?

איך יתכן שלא התנהג לוי במדת חסידות? / בין "שנת הרעב" ל"שני רעבון" / האם ידע לוי שיהיו שבע שנים של רעב? / ביאור החילוק בין הנהגת יוסף להנהגת יצחק ולוי בשנות רעב

בפרשתנו מספר הכתוב אודות ירידת יעקב ובני משפחתו למצרים, והי' זה בסיום השנה השני' לשני הרעב – וכמו שאמר יוסף: "כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ, ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר" (מה, ו. – אמנם למעשה הפסיק הרעב אז, וכמו שכתב רש"י בהמשך הפרשה (מז, יט): "מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב").

והנה, בעת כניסתם למצרים נולדה ללוי בתו יוכבד, שבזה מיישב רש"י (מו, טו) כיצד הגיעו ל"שבעים נפש" – שמספר זה הושלם על ידי "יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר, שנאמר 'אשר ילדה אותה ללוי במצרים', לידתה במצרים ואין הורתה במצרים". והיינו, שיוכבד נולדה במצרים, אבל הורתה – כתשעה חודשים קודם לכן – היתה בארץ ישראל.

והקשו התוספות (תענית יא, א – ד"ה אסור):

בסדרה שלפני כן, בפרשת מקץ (מא, ג), נאמר "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב", ורש"י מביא את דברי הגמרא (תענית שם) "מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון".

ובכן, כיון שיוכבד נולדה בסיום השנה השני' לרעב, איך יתכן שנתעברה בה אמה, אשת לוי, בעיצומה של "שנת הרעב"?

ותירצו התוספות, שמה שנוהר יוסף בזה הי' ממדת חסידות בלבד ואינו איסור ממש.

ובמפרשים האריכו לדון בזה (ראה מפרשי הש"ס תענית שם ומפרשי רש"י בפ' מקץ ועוד), שהרי הגמרא (תענית שם) סתמה שהדבר "אסור", ומשמע שהוא איסור גמור.

ועוד זאת, שאפילו אם נאמר שהוא ממדת חסידות בלבד – עדיין יקשה כיצד אפשר לומר

המור מרפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנ
נלב"ק ב"ו תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ה

בין מסודר למבוהל

מבוהל, כאשר הוא לעצמו – הוא רק לעצמו, כאשר הוא עבור הזולת – הוא לנמרי עבור הזולת. מסודר, כאשר הוא עבור הזולת הוא שייך גם לעצמו, ה"להטפיד" הוא מו"טופח ע"מ להטפיד"

מבוהל חוטף ודוחף, מסודר הולך מדרגא לדרגא

ישנו אדם מסודר, וישנו מבוהל. מסודר הוא מתון.

מצד השכל צריך להיות מסודר. ישנן דרגות בשכל, שכל אנושי, שכל התורה ושכל אלקי (כבד לחלק בין שכל התורה לשכל אלקי). אבל האדם כאשר הוא אדם צריך להיות שכלי, וממילא צריך להיות מסודר ומתון.

מסודר הוא מסודר בכל עניניו, ומבוהל אין סדר גם בשכלו. וכך הוא ההפרש בין מסודר למבוהל בכל עניניהם: הוא מבקש לעצמו באופן אחר, ומילוי הבקשה הוא באופן אחר. אצל מסודר, גם החלומות הם באופן אחר. וכמו ההפרש בין בריא לשוטה. הבריא הנה כשהוא עסוק באיזה ענין השייך לו הנה גם כשרואה ענינים אחרים אינם מבלבלים אותו. השוטה הוא אשר כל ענין שרואה הנה תופס אותו ומדבר אודות זה.

פעם בהתוועדות (הכוונה להתוועדות של אאמו"ר [הרש"ב נ"ע]) דובר על כך שאי אפשר לחטוף. מסודר הולך בהדרגה, והוא יכול גם לבוא לעילא מן דרגי'. מבוהל חוטף ודוחף עצמו פנימה, אולם לאחר מכן מצווים לו לצאת. אולם מסודר הולך מדרגא לדרגא, היכן שהוא – הוא שם. הוא מכיר את מקומו, ומתעצם שם, וגם מגיע ל"לעילא מן דרגי'".

המסודר הוא אחראי, הוא חש אחריות על הענין – עבור עצמו ועבור הזולת, כאשר הוא בחברותא הוא מרגיש את אחריות החברה. מבוהל אינו חש אחריות כלל. הוא אינו בכלל "אדם מועד לעולם", הוא אינו "אדם". מבוהל, כאשר הוא לעצמו – הוא רק לעצמו, כאשר

יאוש ורפיון ידיים? לא ולא!

תכסים שאינו אמת

...בנוגע לעיקר מכתבו בו מתאונן על מעמדו ומצבו, ומרגיש עצמו שבור מאד ולעתים נופל ביאוש ואינו מוצא לעצמו מקום וכיוצא בזה... אינו כותב את הסיבה המביאה אותו למצב רוח שכזה, במילא אינני יכול להכנס לפרטים להוכיח שהסיבות הן ענינים המדומים הנובעים מעצת היצר, היינו, שגם אם יש לענין איזו שהיא אחיזה, אבל מה שהוא מנוצל ליאוש ונמיכות רוח זה אינו אמת, אלא רק תכסים של היצר, אשר כ"ק מו"ח אדמו"ר קרא לו "הערמומני", כי הוא ניגש לכל אחד בסגנון שיתפוס אותו.

היפך האמונה והיפך השכל

...זה שיש לאדם קשיים, נסיונות ועניני בירורים, אלו הם האמצעים כיצד להגיע לתכלית הדבר, כלומר, שהנשמה תוכל להיות מה שהיתה עוד לפני האתה בראתה, שאז הרי - נשמה שנתת בי טהורה היא, ותעפיל לדרגות עוד יותר גבוהות, שכן יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, בשל כך, הרי אסור להרשות לקשיים של עמידה בנסיונות, או אפילו הכשלות אם נכשלו מזמן לזמן, להתגבר על השמחה שצריך להרגיש מ[כך שכל אחד הוא] בני בכורי ישראל, ומההבטחה שישנה מהקב"ה עצמו, ש'ועמך כולם צדיקים'.

לכן כשבא יהודי, במיוחד אם הוא כזה ששמע מאור החסידות, ויתירה מזו, כזה שלמד תורת החסידות, ובודאי אם הוא כזה שהקב"ה זיכך אותו ביסורים, וכותב שהוא ח"ו ביאוש ואינו מוצא לעצמו מקום וכו', וכו', הרי זה לא רק היפך האמונה, אלא גם היפך השכל!

הקב"ה מבטיח בכל תוקף ועוז, שלא ידח ממנו נדח, ואינו דורש מהאדם שיעשה מעבר לכוחות - (כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו) - אלא

רק שיעשה כפי כוחותיו. לאחר מכן אומר הוא לו, שיספיק אם יהי פתחו לי פתח כחודו של מחט - ואני אפתח לכם כפתחו של אולם.

כל זאת אומר הקב"ה, והוא בא ואומר שהחשבון הוא ח"ו אחר, במילא בא היאוש, רפיון ידיים ושכנוע עצמי שהמצב מפעם לפעם מתדרדר!

השאלה היא: דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעים? ושאלה זו עליו להציב לעצמו: לו נדמה כך והקב"ה אומר ש[המצב] אחרת, וכי יש ספק מי צודק?

עד כאן בנוגע לשקו"ט.

בנוגע לפועל עליו לדעת, שהוא אחד מקהל החסידים, במילא הוא מקושר לאילנא דחיי, וההתקשרות היא כפי שאומרים בפסוק, אתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, מביא הרבי בקונטרס לב' ניסן את מרז"ל אפילו ביום שכל העולם כולו מתים, אתם חיים. ומה היום כולכם קיימין, אף לעולם הבא כולכם קיימין, במילא יש לו הבטחה אישית מרז"ל, שחיים כולכם היום וחיים כולכם לעולם הבא.

במילא יש לנצל את הזמן לתורה ומצוות ביראת שמים, ולנצל את הכשרון בו חננו הקב"ה, שיביא תועלת ביראת שמים.

זה מהדברים שאין לדחות למחר, כי מחר צריכים להתבצע הדברים של מחר, והיום אלו של היום, וכדי לעשות את כל הדברים הללו, יש לדעת אשר כל ההפרעות הן עצת היצר, ואת האמונה יש להוריד בשכל (מוח) ורגש (לב) ובפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה.

כאשר יתמסר לזה, למרות שנדמה לו שיכול להתחיל רק כחודו של מחט, הקב"ה יתן הצלחה ויפתח כפתחו של אולם.

(תרגום מאגרות קודש חיד עמי רב ואילך - אגרות קודש הכותובות ח"א ע' 8-176)

לקראת שבת

ה

ש"לוי לא הי' חסיד? ! הרי העידה עליו התורה (ברכה לג, ח) 'לאיש חסידך', כי הוא הי' חסיד שבשבתים! (לשון אור החיים בפ' מקץ שם).

ב. יש מפרשים שיישבו, שללוי הותר איסור זה בשנת הרעב - כיון שעדיין לא קיים מצות פרי' ורבי', כי היו לו רק בנים ולא היתה לו בת.

ובבית יוסף (לטור אורח חיים סימן תקעד), הקשה על זה: "אם כן, גם יוסף הי' מותר לשמש, שלא היתה לו בת"!

והדרא קושיא לדוכתא: מה בין לוי ליוסף, ולמה יוסף נזהר ועסק בפרי' ורבי' "בטרם תבוא שנת הרעב", ואילו לוי לא נמנע גם בתוך שנת הרעב?

ג. והנה הרבה חילקו במפרשים באופנים שונים, אמנם כדרכנו יתבאר הענין בדרך הפשט, דרכו של רש"י בפירושו על התורה.

ובכן, רש"י סתם ואמר "שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון", ומוכן מלשונו שהוא איסור גמור וכולל, וגם מי שלא קיים עדיין פרי' ורבי' בכלל האיסור;

אך לאידך גיסא, השאיר לנו רש"י "פתח" ליישב הנהגת לוי שלא נמנע מלשמש, והוא בדיוק לשונו בסוף דבריו - "שני רעבון", כדלקמן.

ד. לשון הכתוב היא "וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב", בלשון יחיד - אמנם רש"י משנה מלשון הכתוב ואומר (כלשון הש"ס תענית שם) "מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון" לשון רבים.

ויש לומר שדיוק מכוון יש בזה, שאליבא דרש"י - לפי "פשוטו של מקרא" - האיסור הוא דוקא כשיש "שני רעבון" לשון רבים, כמה שנים רצופות, ואינו חל כשיש רק "שנת רעב" אחת.

[בדרך ההלכה אינו כן, ואכן בטור ושולחן ערוך (אורח חיים סימן תקעד) הלשון היא "בשנת רעבון" - לשון יחיד, להשמיענו שגם בשנה אחת של רעב אסור (אך להעיר שברמב"ם הל' תעניות פ"ג ה"ח כתב "בשני רעבון" כלשון הש"ס); אך דברינו כאן הם לפי דרך הפשט].

והענין בזה:

הטעם לאיסור זה בעת רעב, הוא מכיון שזמן זה אינו מתאים לפרי' ורבי' - כי הרעב הוא סימן מלמעלה שעתה אינו זמן של בנין והוספה בישובו של עולם, אלא נדרשת "עצירה" ו"הפסקה" בבנין העולם.

[ובלשון חז"ל (מדרש תנחומא נח יא. וראה מאירי תענית שם): "שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבן העולם - והוא בונה" (ובמתנות כהונה לב"ר פל"א, יב: "כיון שהקב"ה מתעסק בחורבן העולם - לא יתעסק האדם ביישובו"). וראה בארוכה בגליון הקודם (לש"פ מקץ), עיי"ש בהרחבת הביאור].

וכיון שטעם האיסור הוא משום שהנהגה מלמעלה מוכיחה שאין זמן ה"רעב" מתאים לעסוק בפרי' ורבי' ובישובו של עולם – מובן שהוא חל דוקא כאשר יש כמה שנים של רעב:

כאשר יש "רעב" בשנה אחת, אירע חידוש ולא צמחה התבואה כו' – הרי "אין לך בו אלא חידוש", ויתכן שאירע זה מסיבה צדדית ומיוחדת השייכת בשנה זו בפרט, ואין להוכיח מזה שהנהגה הכללית מלמעלה היא עתה באופן של "הפסקה" ו"עצירה";

וזהו שמדייק רש"י שהאיסור הוא "בשני רעבון", לשון רבים – כאשר הרעב נמשך זמן רב, כתקופה שלימה, שאז מוכח שאין זה מסיבה צדדית אלא הנהגה מיוחדת של הקב"ה בעולמו באופן של "רעב", ודוקא אז הוא ראי' ברורה להאדם שגם הוא מצידו אינו צריך לעסוק בפרי' ורבי'.

ה. ומעתה יבואר בפשיטות ההבדל בין יוסף ללוי:

יוסף ידע באופן ברור שבאה עכשיו תקופה שלימה של "שני רעבון", ואין זה בדרך אקראי כו' אלא שכן היא ההנהגה האלוקית עתה למשך זמן ארוך, וכדבריו לפרעה: "את אשר האלקים עושה . . שבע שני רעב" (מקץ מא, כה ואילך).

ולכן נאסר עליו לעסוק בפרי' ורבי' מהיום הראשון של "שנת הרעב", ויתירה מזו: יוסף התכוון מראש באופן שגם לידת ילדיו בפועל היתה עוד "בטרם תבוא שנת הרעב" (כמו שנתבאר בגליון הקודם);

אולם לוי לא ידע מכל זה. ואף שמסתבר שהתפרסם הסיפור אודות חלום פרעה ופתרונו, לא הי' ללוי טעם לחשוב שיש לזה יסוד בר-סמכא. ואדרבה, הרי מה שנודע בעולם הוא שחכמי פרעה לא הצליחו לפתור החלום ורק "נער עבד" (מקץ מא, יב) הוא שאמר פתרון זה – ואיך יסמוך לוי על דבריו של נער עבד לבטל ציווי השם של "פרו ורבו" ?!

ואף לאחר שהתחיל הרעב בפועל, הרי כל עוד לא נשלמו (לפחות) שנתיים רעב, סבר לוי שאין זה אלא מאורע אקראי וצדדי, עדיין לא היתה כאן "חזקה" של "שני רעבון" [ואף שהתפרסם בעולם חלום פרעה בדבר "שבע שני רעב" – סבר לוי שאין לדקדק בזה, שהרי "אין חלום בלא דברים בטלים" (כדברי רש"י וישב לו, יו"ד)]. ומיושב כיצד הותר ללוי בתחילת השנה השני' לרעב, כי עדיין לא הי' ברור שיש כאן תקופה שלימה של "שני רעבון", ואי אפשר לבטל הציווי "פרו ורבו" מפני ספק וחשש.

ובזה מיושב בפשיטות גם מה שהקשו כמה מהמפרשים שאצל יצחק מצינו ש"יצחק מצחק את רבקה אשתו", "משמש מטתו" (תולדות כו, ח ורש"י שם), ולפי פשט הכתובים הי' זה בזמן של "רעב בארץ" (תולדות כו, א);

כי שם היתה זו שנה אחת בלבד של רעב, וכדיוק לשון רש"י שם: "שנת רעבון" (תולדות כו, יב), ובזה מותר לכתחילה. ודו"ק בכ"ז.

שיוסף הזהירם על ענין מיוחד השייך רק ל"דרך" (כנ"ל בב' הדרכים בדברי הש"ס והמדרש – שהיתה אזהרה על חיוב או איסור בפ"ע מדיני הליכה בדרך). ולזה נראה יותר לפרש שגם לפי מדרש זה, כוונת יוסף היתה להזהירם בלימוד דבר הלכה בעיון בדרך בשביל הדרך עצמה כהגנה כו' [וע"ע בלקו"ש חל"ה ויגש ב שקו"ט אי להגנה לדרך בעינין לימוד לעיון או דדי בלימוד למיגרס, דתליא מילתא בב' אופנים במהות ההגנה בדרך ע"י תורה אם הוא מצד סגולת החפצא דתורה וא"כ די בתורה כל דהו או מצד התרוממות הגברא שע"י הלימוד וא"כ י"ל דהיינו דוקא שנטרד בה בעיון שכלו עד שמתקיימת במוחו היטב כו'. עיי"ש ותמצא נחת].

ועפ"ז יש לחדש שלזה נתכוונו התוס' בהביאם דברי המדרש על הש"ס, דר"ל שיש לנקוט כנ"ל בארוכה דשיטת הש"ס היא שהחיוב ללמוד בדרך הוא מדיני ת"ת, ועל כן בהכרח לפרש שאזהרת יוסף בנוגע לדרך היתה רק על דרך השלילה, שלא ילמדו בדרך במידי דלעיוני "שמא תרגזו עליכם הדרך" (אלא שבאמת עדיין מקום לנו לדון אם הוא בדרך עצה טובה קמ"ל, או כדנקטינן לעיל שזוהי הלכה גמורה בהליכה בדרך, שמצד האיסור להעמיד עצמו במקום סכנה אסור ללמוד לעיונא בדרך), משא"כ לשיטת המדרש, שיש חיוב מיוחד ללמוד תורה בדרך, מפני השמירה בדרך כנ"ל.

וכנראה במוחש.

ולכן, כאשר הגיע לבאר שבע ו"ה' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל" בפועל, הגיעה הנחמה "אל תירא גו".

התהוות ה"גוי גדול" דוקא במצרים

ויאמר אנכי הא-ל אלקי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם לפי שה' מיצר על שנוקק לצאת לחוצה לארץ (כו, ג. רש"י)

צריך ביאור: מדוע דוקא ביציאה זו היא יעקב מיצר, ולא ביציאתו הראשונה מא"י - כשהלך לחרן אל בית לבן?

ויש לומר:

החילוק בין שתי היציאות הוא, שביציאתו לבית לבן היא יעקב לבדו, משא"כ בעת ירידתו למצרים היו כבר שבעים נפש מלבד נשי בניו, והרי זה התחלת בני ישראל כעם בפני עצמו.

ולכן דוקא ביציאה זו היא מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל, כי היא בדעתו שהמקום המוכשר ביותר לבני ישראל כעם בפני עצמו הוא ארץ כנען, ארץ מגורי אביו, שהרי היא הארץ שהובטחה לכל אחד משלושת האבות, ובה יהיה לגוי גדול, כהבטחת הקב"ה לאברהם "ואעשך לגוי גדול" (לך יב, ב) - בארץ ישראל דוקא (פרש"י לך טז, ג).

וזהו שהשיבו הקב"ה "אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם" - דאדרבה, ה"גוי גדול" דעם ישראל יושג דוקא "שם", בחו"ל.

[ומה שאמר הקב"ה לאברהם "ואעשך לגוי גדול" בא"י דוקא, אין הכוונה שעשיית ה"גוי גדול" תהי' בא"י, אלא שאברהם יזכה לבנים בא"י ולא בחו"ל, כפרש"י ר"פ לך].

ממה הצטער יעקב אבינו?

ויאמר ג' אל תירא מרדה מצרימה לפי שה' מיצר על שנוקק לצאת לחוצה לארץ (כו, ג. רש"י)

לכאורה תמוה, הרי בכתוב מפורש "אל תירא מרדה מצרימה", ומנ"ל לרש"י להוציא את הכתוב מפרשטו ולפרש שיראת יעקב לא היתה מהירידה למצרים, כ"א "על שנוקק לצאת לחוצה לארץ", היינו מעצם היציאה מארץ ישראל לחו"ל?

ויש לומר:

על החלטתו של יעקב לרדת למצרים מסופר כבר בפסוקים הקודמים: "ויאמר ישראל ג' אלכה ואראנו בטרם אמות" (מה, כח); ואף התחיל כבר לרדת, כמ"ש "ויסע ישראל וכל אשר לו גו" (מו, א). וא"כ קשה, מדוע נתעכבה אמירת "אל תירא מרדה גו" עד לאחר שנסע יעקב ממקומו והגיע לבאר שבע, ולא נאמרה לו לפני החלטתו לירד למצרים, ועכ"פ לפני התחלת הירידה בפועל (וכמו שהקשה האברבנאל כאן, השאלה הי"ז)?

ועכצ"ל שלא נתיירא יעקב מיירדתו למצרים, ולכן לא הוצרך להבטחתו של הקב"ה לפני הירידה, אלא שבבאר שבע נתחדש איזה ענין שבגללו היא יעקב "מיצר", ועל מה שנתחדש בבאר שבע הגיעה נחמתו של הקב"ה "אל תירא גו".

ולכן מפרש רש"י "שה' מיצר על שנוקק לצאת לחו"ל", כי באר שבע היא העיר האחרונה בדרומה של א"י, שממנה יוצאים לחו"ל. ולכן אע"פ שהליכתו מתחילה היתה ע"מ לצאת מהארץ ולרדת למצרים, אעפ"כ כאשר הגיע לגבול א"י, בעמדו לצאת לחו"ל בפועל - היא מיצר ומצטער על שנוקק לצאת לחו"ל, שהרי אינו דומה הצער מהידיעה שסופו לצאת, להצער בעמדו לצאת בפועל,

צריך ללמוד בעיון דווקא (כפי יכלתו). פירוש, דחיוב התורה אינו רק לענין אימתי מחוייב בו (שמחוייב בלימוד בב"ע עת אף בדרך), אלא אף באיכות הלימוד שתהא לעיונא ככל האפשרי וכפי יכולת שכלו, וכנרמז בתחילת הכתוב "ושננתם לבניך" שפירשו ונתבאר בקידושין ל ע"א דהיינו שדברי תורה צריכים להיות "מחודדים" (תוך) פ"ך, ועל דא קאמר קרא "ובלכתך בדרך" (אלא שע"ד הרגיל אא"פ ללמוד בעיון ואונס רחמנא פטריה, אבל היושב בעגלה שפיר מחוייב). ועפ"ז יש לפרש גם כוונת המדרש לגירסת התוס', שיוסף לא בא להזהירם רק שילמדו תורה סתם אלא בעיון דוקא כמו שעסקו בבית, וימשיכוהו גם בהיותם בדרך (כדמוכח מהלשון "אל תפסיקו"). וע"ד החידוד יש להוסיף, שדברי יוסף "אל תרגזו בדרך" - "אל תפסיקו מדבר הלכה", באו בהמשך למ"ש לפניו "ואתה צויתך זאת עשו קחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם גו' ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה גו'", ומסתבר ששלח עגלות באופן מסודר, היינו עם מנהיגי העגלות, עבדים לנהוג את העגלות, ולכן הזהיר אותם "אל תפסיקו מדבר הלכה", כי יכולים לעסוק בעיון ההלכה מבלי לתעות בדרך, כדין הנ"ל שיושב בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים (ועפ"ז, דין זה יש לו מקור בדברי המדרש שהובאו בתוס').

איברא, דפירוש זה בדברי המדרש דוחק הוא, כי מכל מקום קשה לומר שכוונת יוסף היתה רק להודיעם שהחוב הכללי ת"ת (לעיון) נשאר גם בהיותם בדרך. ועוד זאת: בפשטות מסתבר לומר,

(וכשם שלא הזהירם לקיים שאר מצוות בהיותם בדרך), כי בפשטות משמע שדברי יוסף היו רק אודות עניני ההליכה בדרך והנהגותיה. ועל כן ס"ל להש"ס שנתכוון לענין "אל תתעסקו בדבר הלכה", שהיא אזהרה ואיסור מחודש מדיני הליכה בדרך דאתי לטרודי כו'. משא"כ המדרש ס"ל דחיוב לימוד התורה בדרך הוא (גם) פרט בדיני הליכה בדרך דצריכים לזכות התורה שמגנא ומצלא ולהכי הזהירם בזה יוסף.

והנה כ"ז הוא לפי גירסת המדרש כפי שהיא כבראשית רבה לפנינו. אבל בתוס' בתענית שם הביאו על "אל תרגזו בדרך" - "ויש מדרש אל תפסיקו מדבר הלכה", ולפי גירסא זו נמצא דנחלק המדרש על דברי הש"ס וס"ל דצריכים לעסוק בדרך "בדבר הלכה", דהיינו גם לעיונא. וכמ"ש כמה מהמפרשים (עיי' מלאכת הקודש ומהרש"א על הכתובים כאן), שזהו החידוש בלשון המדרש שהביאו התוס'. ומעתה יש מקום לעיין בשיטת המדרש שבתוס', אי ס"ל דהחיוב ד"אל תפסיקו מדבר הלכה" הוא מצד דיני הליכה בדרך או מצד דין ת"ת.

דהנה, לכאורה מסתברא מילתא דס"ל שהוא מצד דין ת"ת, כי אין טעם כלל שיהיה חיוב מיוחד בפ"ע ללמוד דוקא לעיון בדרך כי כל דברי תורה מגינים ומצילים. וכן משמע קצת מלשון שו"ע אדה"ז שם גבי היושב בעגלה דליכא ביה חשש דאתי לטרודי שכתבו בלשון של חיוב, שצריך לעסוק בעיון כו' (ולא בכמג"א שהוא בלי היתר בלבד, דשרי לעסוק בעיון), והיינו שהחיוב הכללי דת"ת "בלכתך בדרך" מחייב שגם בדרך

הכבוד מרובם
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נפטר
מנחם ב"ר אברהם יצחק
נפטר י"ד ניסן ה'תשס"ב
תע"ב

גלות מצרים – בירור הניצוצות!

מדוע הגלה השי"ת את בית יעקב מצרימה? / מהי עבודת "בירור הניצוצות"? / האם כדאי לוותר על ה"רכוש גדול" בכדי לצאת מן הגלות שעה אחת קודם?

גזירה גזר השי"ת בברית בין הבתרים, והודיע לאברהם "ידוע תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" (לך טו, יג). שעתה של הבטחה זו באה בעת אשר התוודע יוסף אל אחיו, וציוויו למסור ליעקב "שמני אלקים לאדון לכל מצרים, רדה אלי אל תעמוד" (פרשתנו מה, ט).

והנה, עניין עיקרי בירידת בני ישראל מצרימה, הי' השכר וה"רכוש גדול" (לך טו, יד) שיעלו עמו בניו מן הגלות. וזהו עניין ציווי השי"ת לשאול מן המצריים "כלי כסף וכלי זהב" (בא יא, ב), בכדי שיצאו ממצרים עם רכוש גדול.

ועד כדי כך הקפיד השי"ת על קיום הבטחה זו, שאמר למשה "בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם" (פרש"י שם).

ובזה מובן גם מה שהטעים יוסף את דבריו אל אביו, יעקב, "רדה אלי אל תעמוד", בכך ש"שמני אלקים לאדון לכל מצרים":

כל עוד לא הי' יוסף אדון על מצרים, לא הייתה אפשרית ירידת בית יעקב מצרימה, שהלא אין שם רכוש גדול בכדי לעלות עמו מן הגלות.

אבל מכיוון שנתן השי"ת את יוסף לאדון על מצרים, והוא קיבץ לשם בשני הרעב את "כל כסף וזהב שבעולם" (פסחים ק"ט, א), הנה כשרה השעה לכך שתתקיים הודעת השי"ת "גר יהי זרעך... ועבדום וענו אותם", יחד עם ההבטחה ש"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ולכן זירז יוסף את אביו, "רדה אלי אל תעמוד".

אבל יש לתמוה על חשיבותו ונחיצותו של ה"רכוש גדול" תמיהה גדולה:

פשוט וברור לכל בר דעת, אשר כדאי לוותר על כל כסף וזהב שבעולם, והעיקר לצאת מן הגלות והשבי שעה אחת קודם.

לקראת שבת

ונראה לחדש מקור למחלוקת הפוסקים בזה, בהקדים הא דגרסינן בתענית שם גבי "אל תרגזו בדרך" דפרשתנו: "אמר רבי אלעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך". אבל בבראשית רבה על האי פסוקא איתא "אל תעמידו עצמכם מדברי תורה". וכתבו המפרשים (עיין יפה תואר למדרש שם, כלי יקר ועוד), דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כי לא נחלקו אי איכא חיוב לעסוק בתורה בדרך, דהרי להדיא בהמשך הסוגיא דתענית שם "איני והא א"ר אלעאי בר ברכיה שני ת"ח שמהלכים בדרך ואין ביניהן ד"ת ראויין לישרף כו', לא קשיא הא למיגרס הא לעיונא", ופרש"י "למגרס מבעיה ליה באורחא, אבל במלתא דמבעי ליה לעיונא לא" (שלא יתעה בדרך), אלא הא דאיתא בש"ס שלא יעסקו בדבר הלכה היינו רק שיימנעו מעיון הלכה בדרך, ודברי המדרש היינו שלא יימנעו מלימוד דמיגרס. וזהו גם דיוק לשון המדרש "אל תעמידו עצמכם מדברי תורה", דברי תורה סתם ולא דוקא בעיון, ובש"ס נקטו "דבר הלכה", והיינו עיוני התורה. והמורם מזה דנחלקו הש"ס והמדרש רק היאך לפרש כוונת דברי יוסף לאחיו, אם הזהירם יוסף על דרך השלילה שלא יעיינו בדבר הלכה או על דרך החיוב שילמדו לגירסא, אבל כולי עלמא מודים דצריכי למיגרס בתורה בדרך.

ומעתה יש לחדש דקמפלגי בחקירה הנ"ל. דלשיטת הש"ס הלימוד למיגרס בדרך הוא רק מחמת החיוב הכללי דת"ת "בלכתך בדרך", ולכן לא מסתברא מילתא לפרש שהוצרך יוסף להזהירם על חיוב זה (ורבינו הזקן לפי דרכו לא הביא דברי השל"ה).

ס"ט העתיק דין הנ"ל שבמגן אברהם וכתב "וכשהוא בדרך יעסוק בתורה (שנאמר ובלכתך בדרך) ולא יעסוק בעיון הלכה שלא יתעה בדרך אא"כ יושב בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים", הרי דאף שהביאו דיני תפלת הדרך, הוסיף (בחצאי עיגול) מקור הדין מן הכתוב "שנאמר ובלכתך בדרך", וי"ל דס"ל דדין זה הוא מצד החיוב הכללי דתלמוד תורה גם "בלכתך בדרך".

ונפקא מינה להלכתא מחקירה זו, במי שהולך בדרך בעניני פרנסתו ועסוק וטרוד בזה, שמצד דיני תלמוד תורה הוא פטור משום ש"הותר לו מן התורה... לעסוק בעסקיו שהם צרכי פרנסתו ומו"מ" (הלי' ת"ת לרבינו הזקן שם), אבל מצד דיני "הליכה בדרך" עליו לעסוק בתורה כדי שהלימוד יגן עליו (ע"ד החיוב דתפילת הדרך).

והנה כתב השל"ה (מסכת שבועות סוף פרק גר מצוה. והובא להלכה באליה רבה סי' קה) "חיוב גדול הוא על המהלך בדרך שיעסוק בתורה כהא דתנן המהלך בדרך... ואומר מה נאה אילן זה כו' וגרסינן נמי בסוטה דף מט ובתענית פרק קמא כו' שני ת"ח ההולכין בדרך ואין ביניהן ד"ת ראויין לישרף כו' הא ליכא דיבור ראויין לישרף ע"כ לא יזוז מלהרהר בד"ת לקיים מ"ש בהתהלך תנחה אותך וילמוד בע"פ מה שיוכל או יעסוק באיזה מזמורים או מאמרים לפרשם כו'", ומאריכות לשונו משמע שזהו לא (רק) מצד החיוב דת"ת "בלכתך בדרך" אלא שזהו דין בההליכה בדרך, שלכן לא הביא הקרא ד"ובלכתך בדרך" אלא "בהתהלך תנחה אותך" (ורבינו הזקן לפי דרכו לא הביא דברי השל"ה).

בגדר חיוב תלמוד תורה בדרך

יחקור ב' דרכים בזה אם הוא מדיני ת"ת בלבד או אף מדיני הליכה בדרך, וימצא מקור לפלוגתא זו בחילוק בין הש"ס למדרש גבי יוסף ואחיו / ידון בזה לפי גרסת התוס' במדרש

גרסינן בסוטה מט ע"א "אמר ר' אילעא בר יברכיה, שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהם דברי תורה ראויין לישורף כו", היינו שמחוייב אדם בתלמוד תורה גם בדרך, וכזה דתנן באבות פ"ג מ"ז ד"המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה כו' מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו".

והנה, יש לחקור בזה חקירה יסודית אם הוא דין בדיני ת"ת או דין בדיני הליכה בדרך. פירוש, בפשטות נראה לומר דקאי מצד דיני תלמוד תורה, שמחוייב אף בהיותו בדרך מדכתיב "ובלכתך בדרך" (וכן משמע לשון אדמו"ר הזקן בהל' ת"ת שלו פ"ג ס"ו "חייב לעסוק בתורה בכל עת שאפשר לו ואפילו כשהולך בדרך כמ"ש ובלכתך בדרך ואם מהלך יחידי ומפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו. ושנים שמהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראויים לישורף באש"). אולם מצינו

משמעות בפוסקים דהוא דין אחר, כלומר שיש בזה חיוב חדש מדיני הליכה בדרך, דכתב המגן אברהם בהלכות תפלה ס"י קי סק"י **בדיני תפילת הדרך**: "ועסוק בתורה בדרך אבל לא יעיין בהלכה דלמא אתי לטרוודי ואפשר דביושב בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים שרי אפילו עיון". היינו דקאי בהלכות ההולך בדרך שאסור לעיין כו', ומשמע קצת ש(גם) הפרט החיובי שהזכיר, ד"עסוק בתורה בדרך", אינו רק הקדמה **להאיסור** דעיון הלכה דלמא אתי לטרוודי, אלא אף הוא חיוב ודין בפ"ע בהליכה בדרך, ולכן כתבו בהמשך לדיני תפלת הדרך. ואפשר שי"ל בזה טעם וסברא, דכיון שאסור לאדם להעמיד עצמו במקום סכנה, וכל הדרכים בחזקת סכנה הם (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד) ודאי חייב אדם לסדר הליכתו בדרך באופן שיהא מוגן ככל האפשרי, וזהו שחייב לעסוק בתורה בדרך, דהא תורה מגנא ומצלא (סוטה כא ע"א). מיהו, בשו"ע רבינו הזקן הל' תפילה שם

לקראת שבת

ואמנם, כך מצינו שהשיבו בני ישראל על הציווי "וישאלו . . כלי כסף וכלי זהב": "אמרנו לו, ולואי שנצא בעצמנו. משל לאדם שהי' חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין אותך למחר מבית האסורין ונותנין לך ממון הרבה, ואומר להם, בבקשה מכם הוציאוני היום ואיני מבקש כלום" (ברכות ט, ב).

ואם כן, היאך עיכב השי"ת את בני ישראל בשביל קיום "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", והלא היו מוותרים על כך בנפש חפצה, והעיקר לצאת מיד ממצרים?

וביותר תמוה מה שתולה השי"ת את חשיבות הרכוש גדול בכך ש"לא יאמר אותו צדיק אברהם וכו'", והלא בוודאי הי' אברהם אבינו מוותר על הבטחת הרכוש גדול, בכדי שיצאו בניו מן הגלות שעה אחת קודם?

מדוע גלו בני ישראל למצרים?

כל דבר גשמי שבעולם (בהבא לקמן ראה כתר שם טוב סי' ריח. ועוד) יש בו "ניצוץ" קדוש, שהוא החיות האלקית המחי' ומהווה אותו בכל רגע ורגע. עבודתם של בני ישראל בעולם, היא לגלות ניצוצות קדושה אלו ולהשיבם לשורשם. וזאת על ידי שמשתמשים בדברים הגשמיים לשם שמים ולצרכי קדושה ומצוות, כי כאשר ייעודו של החפץ הגשמי הוא עניין של קדושה, הרי החיות האלקית שבו היא בגלוי. וזהו עניין "בירור הניצוצות", ש"בוררים" את ענייני הקדושה ומשיבים אותם לשורשם.

וזהו סוד מה ש"התורה חסה על ממוןן של ישראל" (ר"ה כז, א): בממוןן של יהודי יש ניצוצות קדושה שעליו מוטל לבררם ולהעלותם, על ידי שישתמש ברכוש ובממון לשם שמים, ואם יאבד ח"ו רכוש זה, יישארו הניצוצות בגלותם. ומזה הטעם חזר יעקב אף על "פכים קטנים" (רש"י וישלח לב, כה), כי גם בפכים קטנים אלו, ששוויים מועט, יש ניצוצות קדושה הממתינים ומצפים לגאולתם.

ועבודת "בירור הניצוצות", היא העומדת וגם ניצבה בגזירת ברית בין הבתרים. תכלית ומטרת ירידת בית יעקב מצרימה, היא בכדי שיבררו בני ישראל את ניצוצות הקדושה שנפלו במקום הנחות ביותר, בגלות מרה וחשוכה בערוות הארץ.

וזהו תוכן הבטחת השי"ת "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול":

ה"רכוש גדול" הוא ניצוצות הקדושה שצריכים בני ישראל לגלות בענייני הגשמיות של מצרים, ולגאלם משם, ועם רכוש רוחני זה יצאו ויעלו מגלותם. ולשלמות עבודה זו עליהם לאסוף מאת המצרים את כל רכושם וזהבם, בכדי להעלות ולברר את הניצוצות שנפלו באותם "כלי כסף וכלי זהב ושملות".

אין לוותר על הרכוש גדול!

ומעתה יובן היטב מה שהמתין השי"ת בקיום גזירת "גר יהי זרעך" עד שנעשה יוסף למושל על מצרים:

מכיוון שתכלית גלות מצרים היא לברר את ניצוצות הקדושה אשר שם, הנה יש להמתין ולחכות עד שיהי' יוסף שליט על מצרים, ויביא שמה את "כל כסף וזהב שבעולם" עם כל הניצוצות אשר בהם. ורק אז יהי' אפשר להתחיל בעבודת הבירורים, אשר סופה היא העלאת כל ניצוצות הקדושה ממצרים.

ומובן גם אשר בשום אופן אי אפשר לוותר על קיום ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ואפילו אם צריך לשם כך להתעכב במצרים בגלות ובשבבי' עוד משך זמן. שהלא כל עניינה ותכליתה של גלות מצרים הוא לברר את הניצוצות שבעניינים הגשמיים. ומבלעדי ה"רכוש גדול", לא תגיע עבודת בני ישראל בגלותם לתכליתה.

אמנם, עדיין טעון הדבר ביאור:

אף שיש חשיבות עצומה בעבודת בירור הניצוצות, והוצאת ה"רכוש גדול" ממצרים, הרי כל עניין העלאת ה"רכוש גדול" הוא רק לטובת ניצוצות הקדושה השוריים בגלות, ולא לתועלת לבני ישראל עצמם. ואם כן, מדוע הי' אברהם דואג וטוען "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם"?

הניצוצות קשורים עמו בקשר בל יינתק

וליישוב תמיהה זו, יש להוסיף ביאור ועומק נוסף בעבודת בירור הניצוצות:

אמרו חז"ל "אין אדם נוגע במוכן לחבירו" (יומא לח, ב), והיינו, שאין האדם יכול להרוויח את הרכוש שנועד מן השמים לזולתו. והסיבה הרוחנית לכך היא, שכל נשמה יש לה ניצוצות השייכים וקשורים אלי', ועלי' מוטל לבררם ולהעלותם. ואין אדם יכול להשיג את הרכוש ה"מוכן לחבירו", כי הכוונה העליונה היא שחברו דווקא יברר את הניצוצות שבאותו רכוש.

וממילא נמצא, שכאשר הכוונה העליונה מפגישה את האדם באותם ניצוצות, והוא אינו מבררם ח"ו, הרי לא זו בלבד שהניצוץ נותר בגלותו בדבר הגשמי והנחות, אלא גם נשמת היהודי נמצאת עמו באותה גלות. כי היהודי וניצוצות הקדושה השייכים אליו, קשורים בקשר בל יינתק.

ובזה יובן היטב מה שהי' אברהם צריך לטעון "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם", כי העלאת הניצוצות ממצרים חשובה ונחוצה אף לשלמות נשמתם של בני ישראל, ואם היו יוצאים ממצרים בלי ה"רכוש גדול", היו גם נשמות בני ישראל נותרות בגלות עם הניצוצות השייכים אליהן.

עוד זאת, ועיקר:

תכלית שלמותו של הנברא, אינה בכך שמחפש את טובתו ושלמותו העצמית, אלא בקיום רצון הבורא. ולכן על האדם לחפש מהי תכלית בריאתו ושליחותו בעולם. ואם תכלית שליחותם של בני ישראל במצרים היא להעלות את ניצוצות הקדושה שבהם, הרי טובתם ושלמותם של בני ישראל היא להשלים עבודה קדושה זו. ואם כן, אילולא שהיו מלקטים את כספם וזהבם של המצריים, הי' אברהם טוען ותובע את קיום הבטחת ה"רכוש גדול", כי רק בכך ימלאו בני ישראל את שליחותם.

פנינים

דרוש ואגדה

מהי ההגנה מן הגלות?

אל תרגו בדרך

יש מדרש אל תפסיק מדבר הלכה
(מה, כד. תורה אל תרגו - הענין י, ב)

כתבו המפרשים (מלאכת הקודש לפרש"י כאן, ועוד), שהחידוש בלשון המדרש שהביא התוס' (שאינו כג' המדרש שלפנינו (כ"ד פצ"ד בבסופו) - "אל תעמידו עצמכם מדברי תורה") הוא, שלגירסא זו פירוש "אל תרגו" הוא, שאין להפסיק בדרך אפילו מדבר הלכה שהוא "לעיונא".

ולכאורה יש לעיין, הרי השבטים הלכו כמה פעמים מארץ כנען למצרים הלך ושוב, ולא מצינו שזוהרו עד כאן "אל תרגו בדרך", ומדוע נשתנה הדבר כאן?

ויש לומר ע"ד הדרוש:

בפעמים הקודמות הלכו השבטים בשליחותו של יעקב להביא בר בשנות הרעב. משא"כ הליכה זו, "מהרו ועלו אל אבי גו' רדה אלי אל תעמוד גו'" (ויגש מה, ט), היתה לצורך ירידת יעקב וכל נפשות ביתו למצרים, לקיים מ"ש בברית בין הבתרים "גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדם וענו אותם" (לך טו, יג).

וזהו שהזהיר יוסף דוקא הפעם "אל תפסיקו מדבר הלכה", כי ההגנה ב"דרך" המובילה לגלות היא ע"י עיון התורה ללא הפסק, שכאשר בנ"י עוסקים בתורה בעיון, שעי"ז מתאחדים עם התורה, ונעשה "יחוד נפלא... לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה" בין שכל האדם וחכמת התורה (ראה תניא פ"ה), אזי יש בכחם להתגבר על חושך הגלות, ואין הגלות שולטת כלל על איש ישראל, וכמאמר רז"ל (אבות פ"ו, ב) "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

עגלה ערופה בעבודת ה'

וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי

רוח יעקב אביהם

סמן מסר להם, במה הי' עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה
(מה, כג. רש"י)

ענינה של עגלה ערופה מבואר בכתובים: "כי ימצא חלל באדמה... ויצאו זקניך ושופטיך גו'

וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה גו' (שופטים כא, א ואילך). ומבואר שטעם ענין עגלה ערופה הוא כדי שיתפרסם המאורע שהי' "חלל... נופל בשדה", אשר על-ידי-זה "ישמעו ויראו", ויושלל מלכתחילה האפשרות ד"חלל... בשדה" (מו"נ ח"ג פ"מ, ועוד).

וביאור הענין בעבודת ה':

"חלל" במובן רוחני הוא מי שנפסקה דביקותו בהקב"ה, שהוא מקור חיותו, וכמש"נ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" (ואתחנן ד, ד). והגורם לזה הוא שבמקום להיות באהלה של תורה ויהדות ה"ה נמצא "נופל בשדה", שהוא מקומו של "עשו... איש שדה" (תולדות כה, כו. ראה בארוכה אוה"ע עה"פ קמב, ב ואילך), שמתנכל להנמצאים שם לנתקם ח"ו מדביקותם באלקים חיים ולהפילם "חללים" ר"ל, או עכ"פ להחליש בהם את דבקותם בהקב"ה.

וע"ז באה הוראת התורה, שתפקידם של זקני ישראל הוא לתקן מצב זה ולשלול מכל וכל את המציאות ד"חלל... בשדה". וכמודגש גם בהכרזתם "ידינו לא שפכו את הדם הזה" - "לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוי" (רש"י שופטים שם), דהיינו, שחובתם של זקני העיר היא להספיק לכל אחד היוצא מן העיר מזון, זו תורה שנק' מזון (תהלים מ, ט. ראה תניא פ"ה), וכן לבושים, הם המצוות (ראה תנא דבי אליהו רבא פכ"ו), כדי לחזקו ולהגן עליו מכל הסכנות האורבות לו בהיותו "בשדה".

ועפ"ז יש לבאר הטעם הפנימי לזה שבשעה שפירש יוסף מיעקב היו עוסקים בפרשת עגלה ערופה דוקא, כי לפני ירידתו של יוסף למצרים, "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר עה"פ א, ד) והארץ לעולם עומדת), הי' צריך להוספת כח רוחני כדי לעמוד שם בצדקו. וזהו שלמד אתו יעקב פרשת עגלה ערופה, שבה מזהירים זקני העיר על תפקידם להתעסק בלויית האיש ההולך ל"שדה" ולתת לו את כל צרכיו כל זמן היותו בשדה, ובזה נתן כח ליוסף לעמוד בצדקו גם במצרים.